

«زن و مطالعات خانواده»

سال هشتم - شماره سی و سوم - پاییز 1395

ص ص: 62-45

تاریخ دریافت: 95/04/15

تاریخ پذیرش: 95/09/07

رابطه طرحواره های ناسازگار اولیه مادران با اضطراب آشکار و پنهان دانش آموزان دختر ابتدایی

اکرم زارع سلطانی¹
دکتر محمد قمری²

چکیده

خانواده اولین پایه گذار شخصیت، ارزش ها و معیارهای فکری فرد است که نقش مهمی در تعیین سرنوشت و سبک و خط مشی زندگی فرد در آینده دارد. هدف این پژوهش تعیین رابطه طرحواره های ناسازگار اولیه مادران با اضطراب پنهان و آشکار دانش آموزان دختر ابتدایی بود. جامعه آماری در این پژوهش کلیه دانش آموزان دختر مدارس ابتدایی ناحیه یک شهر قزوین در سال تحصیلی 94-1393 بود. نمونه مورد بررسی شامل 100 نفر از دانش آموزان دختر مدارس ابتدایی ناحیه یک شهر قزوین و مادرانشان در سال تحصیلی 94-1393 بود که به روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای انتخاب شدند. پرسشنامه طرحواره یانگ توسط مادران و مقیاس اضطراب اشیپیل برگر توسط دختران تکمیل شد. تحلیل نتایج تحلیل رگرسیون همزمان نشان داد که طرحواره ناسازگار اولیه حدود 13 درصد از واریانس اضطراب آشکار و حدود 14 درصد از واریانس اضطراب پنهان را تبیین می کنند. ($P < 0/05$). از بین مولفه های طرحواره های ناسازگار اولیه تنها بازداری هیجانی در این پیش بینی سهم دارد. نتایج حاکی از اهمیت رابطه طرحواره های ناسازگار اولیه مادران با روابط آنها با کودکشان دارد. این نتایج تلویحات مهمی در زمینه آسیب شناسی، پیشگیری و درمان اضطراب کودکان دارد. **واژه های کلیدی:** اضطراب آشکار و اضطراب پنهان، طرحواره های ناسازگار اولیه، مادران

1- دانش آموخته گروه روانشناسی بالینی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران soltanimojgan909@gmail.com

2- دانشیار گروه مشاوره، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران ghamari.m@abhariau.ac.ir

مقدمه

خانواده اولین و مهمترین محیطی است که در آن از کیفیت روابط انسانی آگاهی پیدا می کند. طبق تحقیقات بیشتر روانشناسان و جامعه شناسان، تجارب سال های اول کودکی که معمولا در خانواده ایجاد می گردد سازنده و زیربنای شخصیت و رفتار های بعدی کودک است (احدی و بنی جمالی، 1385). روابط بین کودک و والدین (به ویژه مادر) را می توان به عنوان نظام یا شبکه ای از بخشهایی دانست که در کنش متقابل با یکدیگر هستند. این نظام به طور مستقیم یا غیرمستقیم از طریق روشهای مختلف تربیتی در کودکان تأثیر می گذارد (مهرابی زاده، نجاریان، ابوالقاسمی و همکاران، 1379). رشد طرحواره ها اغلب به دوران کودکی باز می گردد. مطابق نظریه یانگ¹ (1999) بعضی افراد به خاطر تجارب منفی در دوران کودکی طرحواره های ناسازگار اولیه ای را ایجاد می کنند که بر شیوه تفکر، احساس و رفتار آنها در روابط صمیمانه بعدی و سایر جنبه های زندگی شان تأثیر می گذارد (یانگ، 1999). بنابراین می توان طرحواره های ناسازگار اولیه را به عنوان یک عامل موثر بر انتخاب سبک زندگی و از جمله شیوه ای که فرد در تربیت فرزندان خود انتخاب و اجرا می کند در نظر گرفت. از آنجا که طرحواره ها همانند چهارچوبی برای پردازش اطلاعات به کار می روند و تعیین کننده واکنش های عاطفی افراد نسبت به موقعیت های زندگی و روابط بین فردی می باشند، گفته شده که با رضایت از زندگی و امید به زندگی رابطه دارند (رایت و کروپانزانو²، 2000).

از آنجا که طرحواره ها بنیادهای شناختی فرد را تشکیل داده و می توانند رفتارهای فرد را شکل داده و به آن سمت و سو دهند، لذا می توان بین طرحواره های ناسازگار اولیه به عنوان بخش زیرین و سخت شناخت های افراد که اغلب در دوره های تحولی رشد شکل گرفته اند، با رفتارهای ناسازگاران در مقاطع بعدی رشد افراد، رابطه برقرار نمود. طرحواره ها موجب سوگیری در تفسیرهای فرد از رویدادها شده و این سوگیری ها خود را به صورت نگرش های تحریف شده، گمانه های نادرست، اهداف و چشم داشت های غیرواقعی نشان می دهند، طرحواره های ناسازگار اولیه، الگوها یا درون مایه های عمیق و فراگیری هستند که به رابطه ی فرد با خود یا دیگران ارتباط دارند و به شدت ناکارآمد هستند (کنون، لوبار و بالدوین³، 2008).

1. Young , Klosko, Weishaar

2. Wright, Cropanzano

3. Cannon, Lubar, Baldwin

پژوهش ها نشان می دهند که خصوصیات والدین همانند خلق و خو، نشانه های اضطراب، الگو قراردادن رفتارهای دلوپسی و سبک های فرزند پروری والدین در مشکلات اضطرابی کودک نقش دارند (منصوری، پورمحمدرضای تجربی و طاهری و همکاران، 1390). فرد مضطرب ممکن است احساس بی قراری هم بکند که نشانه اش این است که نمی تواند به مدت طولانی یکجا بنشیند یا بایستد. مجموعه علائمی که در یک فرد وجود دارد اغلب در هر فرد به گونه ای متفاوت از دیگران است (عنادی، 1392). اسپیل برگر معتقد است اضطراب یک خصیصه شخصیتی است که نحوه ارزیابی محرک های درونی یا بیرونی را تعیین می کند. او میان اضطراب خصیصه ای و حالتی که آن را اضطراب موقعیتی می نامد تمایز قائل می شود (حاجی کاظم تهرانی، 1390).

نتایج پژوهش کاظمی، ظهیری زاده و دیده روشنی (1392) نشان داد که طرحواره های ناسازگار می توانند پیش بین نشانه های اختلالات رفتاری کودکان (56% واریانس)، فرزندپروری سهل گیر (29% واریانس)، فرزندپروری مستبد (50% واریانس) و فرزندپروری قاطع (34% واریانس) باشند. طرحواره های ناسازگار اولیه والدین می تواند در شکل گیری شیوه های خاص فرزندپروری آن ها و در نهایت اختلال های بیرونی کودکان مؤثر باشد (نظری، کاکاوند و مشهدی فراهانی، 1394).

به نظر می رسد یکی از عوامل شناختی با اهمیت که در چگونگی سبک فرزند پروری والدین و نیز وجود یا عدم وجود اضطراب در کودکان نقش داشته باشد، «طرحواره های ناسازگار اولیه¹» مادران است، چنانچه در پژوهش هایی بین سبک فرزندپروری و طرحواره ها ارتباط معناداری مشاهده شده است (هریس و کورتین²، 2002؛ جونز، هریس و لونگ³، 2005؛ شفیلد، والر، امانولی⁴ و همکاران، 2005). یانگ معتقد است که طرحواره های ناسازگار اولیه الگوها یا درون مایه های عمیق و فراگیری هستند که از خاطرات، هیجانها، شناخت واره ها و احساسات بدنی تشکیل شده اند و طی دوران کودکی و نوجوانی شکل گرفته و در سیر زندگی تداوم یافته، در مورد خود و رابطه با دیگران هستند و به شدت ناکارآمدند. برخی از این طرحواره ها به ویژه آنهایی که در نتیجه تجارب ناگوار دوران کودکی شکل می گیرند ممکن است هسته اصلی اختلالات

-
1. Early Maladaptive Schemas
  2. Harris, & Curtin
  3. Jones, Harris, & Leung
  4. Sheffield, Waller, Emanuelli

شخصیت، مشکلات نقش شناختی خفیف تر و بسیاری از اختلالات مزمن روانشناختی قرار بگیرند (یانگ، کلوکسو، و ویشار¹، 2003).

از طرفی یافته های پژوهش هایی اشاره می کنند که طرحواره های گوش به زنگی بیش از حد و بازداری می توانند اضطراب را در نوجوانان پیش بینی کنند (ارو²، کالواته³ و پادیلیا⁴، 2014). طرحواره های ناسازگار اولیه می توانند افسردگی و علائم اضطراب اجتماعی آینده را در نوجوانان پیش بینی کنند (کالواته، ارو و هنکین⁵، 2015). نجف علی بیگی (1390) نیز نشان داد که طرحواره حوزه عملکرد مختل و دیگر جهت مندی می توانند اضطراب اجتماعی را در نوجوانان پیش بینی کنند.

در خصوص اهمیت بررسی رابطه عوامل اثرگذار بر اضطراب دانش آموزان می توان گفت، اهمیت روشهای تربیتی والدین در حدی است که می تواند رشد روانی فرزندان را در زمینه های مختلف اخلاقی اجتماعی و عاطفی تضمین کند و بالعکس زمینه ساز انواع اختلالات روانی و نابهنجاری های فرزندان و معضلات اجتماعی باشد. از دلائل این معضلات، عدم آگاهی والدین نسبت به روشهای مطلوب تربیتی و ایجاد ارتباط با فرزندان است که این عدم آگاهی می تواند منجر به بروز اختلالات جدی روانشناختی همانند اضطراب، افسردگی و... در فرزندان گردد (مهرابی زاده و همکاران، 1379).

اضطراب پیامدهای زیانباری در سلامت روانی دانش آموزان دارد و فرایند آموزش و پرورش را متأثر می سازد. بسیار دیده شده است دانش آموزانی که از لحاظ توانایی و استعداد یادگیری در سطح یکسانی می باشند، ولی عملکرد متفاوتی را به هنگام امتحان و یادگیری مطالب قبل از امتحان از خود نشان می دهند (صبحی قراملکی، 1385). اضطراب در سطح متوسط می تواند مفید، سازنده و حتی لذت بخش باشد و فرد را وادار به انجام امور می نماید؛ اما اگر اضطراب از این سطح فراتر رفت، استعداد را تخریب می کند و باعث عدم تمرکز و اختلال حافظه می گردد (داودیان، 1387). لذا توجه به عوامل اضطرابزا در دانش آموزان حائز اهمیت می باشد.

-
1. Yang
  2. Orue
  3. Calvete
  4. Padilla
  5. Hankin

بنابراین، توجه به عوامل شناختی مؤثر در فرزندپروری همانند طرحواره های اولیه در والدین می تواند ما را در پرورش شخصیت سالم فرزندان و نسل آینده جامعه یاری دهد و با توجه به اهمیت شیوع پدیده اضطراب در دانش آموزان و نقش آن در کاهش کارکرد طبیعی آنان در زمینه های تحصیلی و غیره و نیز اهمیت توجه به عوامل شناختی محافظت کننده در مقابله با منابع اضطراب و نیز با توجه به مطالب ذکر شده، این پژوهش در پی آن است که به این سوال پاسخ گوید که آیا می توان اضطراب دانش آموزان را از روی طرحواره های ناسازگار اولیه مادران آنها پیش بینی کرد؟

ابزار و روش

پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی است. از این رو هدف بررسی رابطه متغیرهای موجود و سنجش میزان همبستگی آنهاست.

جامعه ی آماری، نمونه و روش نمونه گیری: جامعه آماری در این پژوهش کلیه دانش آموزان دختر مدارس ابتدایی ناحیه یک شهر قزوین و مادرانشان در سال تحصیلی 94-1393 بود. با توجه به نظر متخصصان مبنی بر اینکه در پژوهشهای همبستگی حجم نمونه تعداد 100 نفر مناسب است (دلاور، 1391)، تعداد دانش آموزان نمونه در این پژوهش 114 نفر با روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای از جامعه مذکور انتخاب شدند.

شیوه اجرا: پس از اخذ مجوزهای لازم و هماهنگی با مسئولین آموزش و پرورش، ابتدا از بین 35 مدرسه ابتدایی دخترانه ناحیه یک شهر قزوین 5 مدرسه به صورت تصادفی انتخاب، سپس از هر مدرسه دو کلاس به صورت تصادفی مشخص شدند. 114 نفر بدین صورت انتخاب شدند. دانش آموزان آن کلاس ها به پرسشنامه اضطراب پاسخ دادند. مادران این دانش آموزان نیز به پرسشنامه طرحواره های ناسازگار اولیه پاسخ دادند. در هنگام تصحیح پرسشنامه ها با توجه به عدم دقت کافی برخی دانش آموزان در تکمیل پرسشنامه ها، 14 نفر دچار ریزش شده و 100 نفر دانش آموز و مادران آنها به عنوان نمونه نهایی انتخاب شدند.

ابزار اندازه گیری

• فرم کوتاه پرسشنامه طرحواره یانگ (SQ-SF): این پرسشنامه توسط یانگ (1990) ساخته شد. پرسشنامه خودگزارشی طرحواره‌های ناسازگار اولیه (فرم کوتاه) دارای 75 ماده است که 15 حیطه از طرحواره‌های ناسازگار اولیه از قبیل محرومیت هیجانی؛ رهاشدگی/بی‌ثباتی؛ بی‌اعتمادی/بدرفتاری؛ انزوای اجتماعی/بیگانگی؛ نقص/بی‌مهری (بی‌عشق)؛ شکست در پیشرفت؛ وابستگی/بی‌کفایتی عملی؛ آسیب‌پذیری نسبت به ضرر و بیماری؛ گرفتاری؛ اطاعت؛ ایثار(فداکاری)؛ بازداری هیجانی؛ معیارهای سخت‌گیرانه؛ استحقاق داشتن/ برتری داشتن و خویشتن داری/ خود انضباطی ناکافی را اندازه می‌گیرد. هر آیتم به وسیله مقیاس درجه‌بندی 6 تایی نمره‌گذاری می‌شود (1=کاملاً نادرست تا 6=کاملاً درست). در ایران هنجاریابی فرم کوتاه پرسشنامه (فرم 75 سوالی) توسط آهی و بشارت (1386) انجام گرفته است. همچنین روایی و اعتبار پرسشنامه طرحواره‌های ناسازگار اولیه (فرم 75 سوالی) توسط یوسفی و همکاران (1387) بر روی نمونه 579 نفری و در دو مرحله بررسی شد. در این بررسی اعتبار پرسشنامه طرحواره‌های ناسازگار اولیه با استفاده از دو روش آلفای کرونباخ و دو نیمه کردن در کل نمونه بترتیب (0/91 و 0/89)، در دختران (0/87 و 0/84) و در پسران (0/81 و 0/84) بود (یوسفی و همکاران 78). در این پژوهش نیز آلفای کرونباخ 0/937 به دست آمد.

• پرسشنامه اضطراب اسپیل برگر (1970): این آزمون مشتمل بر 40 سؤال است. که 20 جمله آن احساسات فرد را در این لحظه و در زمان پاسخگویی ارزشیابی می‌کند. مقیاس اضطراب پنهان هم شامل 20 جمله است که احساسات عمومی و معمولی افراد را می‌سنجد (عنادی، 1392). مهram در سال 1372 مطالعه جهت استانداردسازی آزمون اسپیل برگر انجام داد. میزان پایایی برای گروه هنجار در مقیاس اضطراب آشکار و پنهان بر اساس آلفای کرونباخ به ترتیب با 0/91 و 0/90 گزارش شد و این میزان در گروه ملاک 0/94 ثبت گردید (بهدانی و همکاران، 1379). علاوه بر این مطالعات نشان می‌دهد که همبستگی بین دو اضطراب بسیار بالا می‌باشد (0/96 تا 0/98) و

همچنین همبستگی بین مقیاس خصیصه ای اضطراب اسپیل برگر و مقیاس های دیگر که سازه اضطراب را نیز می سنجدن بالا می باشد (عنادی، 1392). در این پژوهش نیز آلفای کرونباخ برای اضطراب آشکار و پنهان به ترتیب 0/827 و 0/849 به دست آمد.

یافته ها

میانگین سن مادران 33/49 بود. 44% مادران تحصیلات دانشگاهی (فوق دیپلم، لیسانس و فوق لیسانس) داشتند و 56% دارای تحصیلات دیپلم و سیکل بودند. داده ها از نظر نرمال بودن بررسی شدند و نتایج جدول 1 نشان می دهد با توجه به عدم معناداری آزمونهای کولموگروف-اسمیرنوف و در سطح کمتر از 0/05، سطح توزیع داده ها نرمال می باشد.

جدول 1- بررسی نرمال بودن توزیع داده ها

متغیرها	کولموگروف - اسمیرنوف		
	آماره	درجه آزادی	معنی داری
طرحواره های ناسازگار اولیه کل	0,060	100	0,200
اضطراب کل	0,068	100	0,200

خلاصه نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل رگرسیون چند متغیری برای اضطراب آشکار با استفاده از روش همزمان در جدول 2 ارائه شده است: با توجه به اینکه R^2 درصد واریانس مشترک طرحواره های ناسازگار اولیه مادران در پیش بینی اضطراب آشکار دانش آموزان است، نتایج جدول 2 نشان می دهد که مجموع متغیرهای پیش بین مشترکاً 13,9 درصد از اضطراب آشکار دانش آموزان را پیش بینی می کند و با توجه به اینکه F محاسبه شده در سطح 0/05 معنی دار است، لذا مدل رگرسیون خطی معنادار است. ضرایب رگرسیون و آزمون معنی داری آنها محاسبه و نتایج در جدول 3 ارائه شده است.

جدول 2- نتایج معناداری مدل رگرسیون برای پیش بینی اضطراب آشکار دانش آموزان

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	R	R ²	F	سطح معناداری
رگرسیون	1515,517	15		0/372	0/901	0/001
باقیمانده	9423,873	84				
جمع	10939,390	99				

نتایج جدول 3 نشان می دهد که در گروه دانش آموزان از بین متغیرهای پیش بین، تنها خرده مقیاس بازداری هیجانی قادر به پیش بینی اضطراب آشکار بوده و آزمون t برای معناداری ضریب رگرسیون آن در سطح کمتر از 0/05 معنادار است. ضریب استاندارد رگرسیون نشانگر آن است که سهم بازداری هیجانی در پیش بینی اضطراب آشکار دانش آموزان برابر (Beta= -0/263) است. دیگر مولفه ها (محرومیت های هیجانی، رهاشدگی/ بی ثباتی، بی اعتمادی/ بد رفتاری، انزوای اجتماعی/ بیگانگی، نفص/ بی مهری، شکست در پیشرفت، وابستگی/ بی کفایتی، آسیب پذیری، گرفتاری، اطاعت، ایثار، معیارهای سخت گیرانه، استحقاق/ برتری داشتن و خویش تن داری/ خود انضباطی) سهمی در پیش بینی اضطراب آشکار ندارند.

جدول 3- ضرایب رگرسیون و آزمون معنی داری برای اضطراب آشکار دانش آموزان

متغیر	B	خطای معیار	Beta	آماره t	سطح معنی داری
ثابت	39,697	6,851		5,794	0,000
محرومیت های هیجانی	0,194	0,256	0,090	0,759	0,450
رهاشدگی/ بی ثباتی	-0,044	0,204	-0,025	-0,218	0,828
بی اعتمادی / بد رفتاری	0,217	0,269	0,105	0,807	0,422
انزوای اجتماعی / بیگانگی	-0,104	0,329	-0,038	-0,315	0,753
نفص / بی مهری	0,080	0,171	0,051	0,470	0,640
شکست در پیشرفت	-0,316	0,337	-0,131	-0,938	0,351
وابستگی / بی کفایتی	-0,252	0,325	-0,101	-0,777	0,440
آسیب پذیری	-0,025	0,267	-0,011	-0,093	0,926
گرفتاری	-0,068	0,256	-0,032	-0,265	0,792
اطاعت	0,380	0,297	0,169	1,278	0,205
ایثار	-0,147	0,230	-0,076	-0,642	0,523
بازداری هیجانی	-0,504	0,221	-0,263	-2,284	0,025
معیار های سخت گیرانه	-0,054	0,257	-0,028	-0,210	0,834
استحقاق / برتری داشتن	0,148	0,268	0,079	0,551	0,583
خوش تن داری / خود انضباطی	0,272	0,276	0,133	0,983	0,328

خلاصه نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل رگرسیون چند متغیری برای اضطراب پنهان با استفاده از روش همزمان در جدول 4 ارائه شده است:

جدول 4- نتایج معناداری مدل رگرسیون برای پیش بینی اضطراب پنهان دانش آموزان

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	R	R ²	F	سطح معناداری
رگرسیون	1639,552	15	0,377	0,142	0,931	0,001
باقیمانده	9866,958	84				
جمع	11506,510	99				

با توجه به اینکه R^2 ، درصد واریانس مشترک طرحواره های ناسازگار اولیه مادران در پیش بینی اضطراب پنهان دانش آموزان است، نتایج جدول 4 نشانگر آن است که مجموع متغیر های پیش بین مشترکاً 14,2 درصد از اضطراب پنهان دانش آموزان را

پیش بینی می کند و با توجه به اینکه F محاسبه شده در سطح 0/05 معنی دار است، لذا مدل رگرسیون خطی معنادار است.

ضرایب رگرسیون و آزمون معنی داری آنها محاسبه و نتایج در جدول 5 ارائه شده است. نتایج جدول 5 نشان می دهد که در گروه دانش آموزان از بین متغیرهای پیش بین، تنها خرده مقیاس بازداری هیجانی مادران قادر به پیش بینی اضطراب پنهان بوده و آزمون t برای معناداری ضریب رگرسیون آن در سطح کمتر از 0/05 معنادار است. ضریب استاندارد رگرسیون نشانگر آن است که سهم بازداری هیجانی در پیش بینی اضطراب پنهان دانش آموزان برابر (Beta = -0/232) است. دیگر مولفه ها (محرومیت های هیجانی، رهاشدگی / بی ثباتی، بی اعتمادی / بد رفتاری، انزوای اجتماعی / بیگانگی، نفص / بی مهری، شکست در پیشرفت، وابستگی / بی کفایتی، آسیب پذیری، گرفتاری، اطاعت، ایثار، معیارهای سخت گیرانه، استحقاق / برتری داشتن و خویش تن داری / خود انضباطی) سهمی در پیش بینی اضطراب پنهان ندارند.

جدول 5- ضرایب رگرسیون و آزمون معنی داری برای اضطراب پنهان دانش آموزان

متغیر	B	خطای معیار	Beta	آماره t	سطح معنی داری
ثابت	43,673	7,010		6,230	0,000
محرومیت های هیجانی	0,118	0,262	0,053	0,451	0,653
رهاشدگی / بی ثباتی	-0,132	0,209	-0,074	-0,634	0,528
بی اعتمادی / بد رفتاری	0,296	0,275	0,140	1,075	0,286
انزوای اجتماعی / بیگانگی	-0,497	0,337	-0,178	-1,474	0,144
نفص / بی مهری	-0,113	0,175	-0,070	-0,648	0,519
شکست در پیشرفت	0,018	0,345	0,007	0,051	0,959
وابستگی / بی کفایتی	0,016	0,333	0,006	0,048	0,962
آسیب پذیری	0,038	0,273	0,017	0,140	0,889
گرفتاری	-0,112	0,262	-0,052	-0,429	0,669
اطاعت	0,476	0,304	0,207	1,565	0,121
ایثار	-0,169	0,235	-0,085	-0,718	0,475
بازداری هیجانی	-0,457	0,226	-0,232	-2,024	0,046
معیار های سخت گیرانه	0,290	0,263	0,148	1,103	0,273
استحقاق / برتری داشتن	0,019	0,274	0,010	0,069	0,945
خویش تن داری / خود انضباطی	-0,409	0,283	-0,195	-1,447	0,152

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش رابطه بین طرحواره های ناسازگار اولیه مادران با اضطراب آشکار دانش آموزان بررسی شد که نتایج نشان داد که بازداری هیجانی مادران، اضطراب آشکار دانش آموزان را پیش بینی می کند.

اضطراب آشکار یک واکنش هیجانی است که از موقعیتی به موقعیت دیگر تفاوت می کند. در هر یک از این مراحل شخص تغییراتی را در رفتار و توانایی شناختی و عاطفی خود نشان می دهد (شیوز و ایساک¹، 2007). لاملی و هارکنس² (2007) رابطه‌ی معناداری بین برخی مقوله های طرحواره ها و اضطراب به دست آوردند. طرحواره های ناسازگاران مرتبط با بحران های ارتباطی یکی از دسته طرحواره هایی است که مرتبط با علایم اضطرابی است. از طرفی دیلاتر، سروانت و روسینک³ (2004) نیز در مطالعه ی خود، طرحواره ی بخصوصی را مرتبط با عامل اضطراب نمی داند، بلکه به یک سطح بالاتر فعال شدگی طرحواره های ناسازگار در مقایسه با طرحواره ها در افراد سالم دست یافته است. اینان در بررسی طرحواره های مراجعان مضطرب در مقایسه با افراد سالم به این نتیجه رسیدند که در کل طرحواره های ناسازگار اولیه در افراد مضطرب فعالتر است. بنابراین می توان گفت مادرانی که طرحواره های ناسازگار اولیه فعال دارند، اضطراب بیشتری نسبت به مادران سالم دارند و در نتیجه این اضطراب را در تعامل با کودک خود دارند و آن را به کودک نیز منتقل می کنند.

مادرانی که دارای طرحواره بازداری هیجانی هستند اغلب تلاش می کنند تا بتوانند طبق قواعد انعطاف ناپذیر و درونی شده خود، عمل کنند، ولو به قیمت از دست دادن خوشحالی، ابراز عقیده، آرامش خاطر، روابط صمیمی یا سلامتی. این افراد معمولاً تاکید افراطی بر عقلانیت و نادیده گرفتن هیجان ها دارند و از بروز تکانه های مثبت نیز خودداری می کنند، در نتیجه این دسته از مادران خوشحالی و محبت کمتری در روابط با فرزند خود دارند و محیطی امن و خالی از استرس برای فرزندشان فراهم نمی کنند. در نتیجه فرزند در موقعیت های تنش زا که نیاز به ابراز احساسات مادرش دارد، خود را تنها می بیند و دچار اضطراب می گردد.

---

1. Shives, Isaacs

2. Lumley, Harkness

3. Delattre, Servant, Rusinek e al

همچنین، در این پژوهش رابطه بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه مادران با اضطراب پنهان دانش آموزان بررسی شد که نتایج نشان داد که بین بازداری هیجانی مادران، اضطراب پنهان دانش آموزان را پیش بینی می کند.

اضطراب پنهان جزئی از شخصیت است که در یک دوره زمانی طولانی وجود دارد و با مشاهده حالت های فیزیولوژیکی، هیجانی و رفتارهای شناختی در فرد اندازه گیری می شود (شیوز و ایساک، 2007). بسیاری از محققان از جمله لهرر و وول فالک¹ (1993؛ به نقل از خلعتبری، 1384) و لیندزی و همکاران (1987؛ به نقل از خلعتبری، 1384) معتقدند که افراد مبتلا به اضطراب پنهان هرگز نیاموخته اند که چگونه اضطراب خود را در موقعیتهای تنش زا رها کنند. از طرفی مادری که بازداری هیجانی دارد، بازداری افراطی اعمال، احساسات و ارتباطات خودانگیخته دارد که معمولاً به منظور اجتناب از طرد دیگران، احساس شرمندگی و از دست دادن کنترل بر تکانه‌های شخصی صورت می گیرد (یانگ و همکاران، 2003). بنابراین این مادر الگوی کاملی برای کنترل شدید احساسات برای کودک می شود و کودک در موقعیت های استرس زا نمی تواند خود را رها سازد و دچار اضطراب پنهان می گردد.

تنظیم هیجان به فرایندهایی اشاره می کند که به وسیله ی آن ما بر این که چه هیجاناتی را تجربه کنیم، چه موقع آنها را تجربه کنیم و چگونه آنها را بیان کنیم تأثیر می گذارد (سزیگیل، بوزنی و بازینسکا²، 2012). پژوهش‌های اخیر دریافته اند که تنظیم هیجانی اثربخش و کارآمد برای سلامت روانی بسیار حیاتی است و مشکل در تنظیم هیجان در ارتباط با دامنه ای از رفتارهای مسأله ساز و اختلالات روانی مثل خودآزاری، افسردگی، اضطراب، اختلال شخصیت مرزی و اختلال استرس پس از سانحه می شود (روبرتون، دافرن و باکس³، 2012). مادرانی که بازداری هیجانی دارند، احساسات و تکانه‌های خودانگیخته را واپس زنی می کنند و در نتیجه سلامت روان شان به خطر می افتد و دچار افسردگی و اضطراب می شوند و نمی توانند محیطی سالم و عاری از استرس و اضطراب برای کودک خود فراهم کنند و در نتیجه کودک نیز در محیطی پر استرس رشد می کند و دچار اضطراب می گردد.

---

1. Leher, & Woolfolk

2. Szczygiel, Buczny & Bazinska

3. Robertson, Daffern & Bucks

بنابراین می توان گفت که مادرانی که از چنین خصوصیات شخصیتی و رفتاری برخوردار هستند نمی توانند فضای امن و سالمی را برای رشد و تکامل کودکان خود فراهم نمایند و این مساله می تواند تاثیر بسیار زیادی بر تجربه اضطراب کودکان آنها داشته باشد.

محدودیت‌هایی در این پژوهش همچون دیگر پژوهش‌ها وجود داشته است از جمله اینکه در این پژوهش صرفاً در دانش آموزان دختر مقطع ابتدایی ناحیه یک آموزش و پرورش شهر قزوین انجام شده و تعمیم آن به نمونه پسران دانش آموز دارای محدودیت است. یکی دیگر از محدودیت‌های پژوهش حاضر، مقطعی بودن آن است. به همین دلیل درصد اطمینان به نتایج به دست آمده پایین می‌آید.

با توجه به رابطه طحوااره های ناسازگار اولیه مادران با اضطراب کودکان، پیشنهاد می‌شود در برنامه های آموزشی فرزندپروری و آموزش خانواده یا در رفتار درمانی اختلالات کودکان به ویژگی‌های شناختی والدین از جمله باورها و طحوااره‌های آنان توجه شود. همچنین در پژوهش حاضر تنها طحوااره های ناسازگار اولیه مادران و زیرشاخه‌های آنها به عنوان مهمترین مؤلفه‌های مورد نظر پژوهشگران و نظریه پردازان مورد بررسی قرار گرفت. پیشنهاد می‌شود برای فهم بهتر متغیرهایی که پیش بین اضطراب کودکان هستند، در یک طرح پژوهشی مشابه، سایر متغیرهای شناختی-رفتاری پیش بین نیز مورد بررسی قرارگیرند و مشابه پژوهش حاضر در دیگر گروه‌های دانش آموزی انجام شود تا نقش مقاطع تحصیلی و سن در این زمینه پی برده شود.

سپاسگزاری

نویسندگان بر خود لازم می‌دانند از مدارس، دانش آموزان و آموزش و پرورش شهر قزوین که همکاری کردند، کمال تشکر و قدردانی را داشته باشند.

منابع

- آهی، قاسم، محمدی فر، محمدعلی و بشارت، محمدعلی (1386)، پایایی و اعتبار فرم کوتاه پرسشنامه طرحواره های یانگ. روانشناسی و علوم تربیتی، 37(3)، 5-20.
- احدی، حسن، بنی جمالی، شکوه السادات (1385)، روانشناسی رشد. تهران: شرکت پردیس.
- بهدانی، فاطمه، سرگلزایی، محمدرضا و قربانی، اسماعیل (1379)، مطالعه ارتباط زندگی با افسردگی و اضطراب در دانشجویان سبزوار. مجله دانشکده علوم پزشکی و خدمات درمانی سبزوار (اسرار). 27(2)، 27-37.
- حاجی کاظم تهرانی، مریم (1390)، بررسی رابطه شیوه‌های فرزندپروری با طرحواره‌های ناسازگار اولیه و جهت‌گیری مذهبی. پایان نامه کارشناسی ارشد خانواده درمانی. دانشگاه علوم و فرهنگ.
- خلعتبری، جواد (1384)، بررسی اثربخشی درمان‌های رفتاری-شناختی، شناختی، دارویی و تلفیقی بر کاهش علائم اضطراب صفت و حالت. پژوهشنامه تربیتی، 2(2): 21-58.
- داودیان، زهره (1387)، بررسی اثربخشی آموزش راهبردهای فراشناختی بر کاهش اضطراب امتحان و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر سال اول دبیرستان‌های شهر ایلام. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی.
- عنادی، مژگان (1392)، بررسی میزان اضطراب مادران دارای کودک بستری در بیمارستان و تأثیر آموزش بر کاهش اضطراب آنان. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) - قزوین - پژوهشکده علوم اجتماعی.
- قمری، محمد و الهی فر، حسن (1390)، اثربخشی شناخت درمانی گروهی در کاهش اضطراب عمومی و اضطراب امتحان دانش‌آموزان. علوم رفتاری، 3(10)، 57-67.
- کاظمی، رضا، ظهیری زاده، مریم و دیده روشنی، سونیا (1392)، بررسی رابطه طرحواره‌های ناسازگار اولیه مادران و شیوه‌های فرزندپروری آنها با نشانه‌های اختلالات رفتاری کودکان. ششمین کنگره بین‌المللی کودک و نوجوان روانپزشکی. دانشگاه علوم پزشکی تبریز.
- منصوری، شهاب، پورمحمدرضای تجربی، معصومه، طاهری، محمد و همکاران (1390)، رابطه شیوه‌های فرزندپروری والدین، خودپنداره و اضطراب مدرسه در دانش‌آموزان پسر عقب‌مانده ذهنی خفیف 12 تا 18 ساله شهر کرمانشاه. فصلنامه توانبخشی. 12(4): 48-56.

- مهربابی زاده هنرمند، مهناز، نجاریان، بهمن، ابوالقاسمی، عباس و همکاران (1379)، بررسی میزان همه گیرشناسی اضطراب امتحان بر رابطه خودکارآمدی و جایگاه آن با توجه به متغیر هوش. مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، 7(1 و 2)، 55-72.
- نظری، فاطمه، کاکوند، علیرضا و مشهدی فراهانی، ملکه (1394)، رابطه طرحواره های ناسازگار اولیه با شیوه های فرزند پروری مادران و اختلال های بیرونی شده فرزندان شان. روانشناسی کاربردی، 9(2)، 115-135.
- یانگ، جفری، کلوسکو، ژانت و ویشار، مارجوری (1386)، طرحواره درمانی. ترجمه حسن حمیدپور و زهرا اندوز. تهران: انتشارات ارجمند (انتشار به زبان اصلی، 2003).
- یوسفی، ناصر، اعتمادی، عذرا، بهرامی، فاطمه و همکاران (1387)، بررسی شاخص های روانسنجی پرسشنامه طرحواره های ناسازگار اولیه. پایان نامه دکترای تخصصی مشاوره خانواده. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان.
- Ahadi, H., Bani Jamali, Sh. S.(2006),*Developmental Psychology*. Pardis Company. (Persian).
- Ahi, Q., Mohammadi Far, M. A., Basharat, M. A. (2007), Reliability and Validity of the Schema. *Psychology and Education*, 37 (3), 5-20. (Persian).
- Behdani, F, Sargolzaei, MR, Ghorbani, I. (2000), Study of relationship of life with depression and anxiety in students of Sabzevar. *Journal of Sabzevar School of Medical Sciences and Health Services (secrets)*. 7 (2), 27-37. (Persian).
- Calvete, E., Orue, I., & Hankin, B.L.(2015),A test of the vulnerability-stress model with early maladaptive schemas for depressive and social anxiety symptoms in adolescents. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 37(1), 85-99.DOI: 10.1007/S10862-014-9438-X
- Cannon R, Lubar J, Baldwin D. (2008), Self-perception and experiential schemata in the addicted brain. *Appl Psychophysiol Biofeedback*, 33(1), 223-38.

- Davoudian, Z. (2008), Evaluate the effectiveness of metacognitive skills training in reducing test anxiety and academic achievement of Ilam high school students. MA thesis in Educational Psychology, Allameh Tabatabaei University. (Persian).
- Delattre V, Servant D, Rusinek S, et al. (2004), The Early Maladaptive Schemas: A Study in Adult Patients with Anxiety Disorders, *Encephale*; 30(3): 255-8.
- Enadi, M.(2013),Study of the level of anxiety in mothers of hospitalized children and the effect of training on reducing their anxiety. Master's Thesis International University of Imam Khomeini (RA) - Qazvin - Institute of Social Sciences. (Persian).
- Ghamari, M., and Elahifar, H. (2011), The effectiveness of cognitive therapy in reducing general anxiety and test anxiety in students. *Behavioral Sciences*, 3 (10), 57-67. (Persian).
- Haji Kazem Tehrani, M. (2011), Investigate the relationship between parenting style and early maladaptive schemas and religious orientation. Family Therapy Master's thesis. University of Science and Culture. (Persian).
- Harris, A.E., & Curtin, I. (2002), Parental Perceptions, Early Maladaptive Schema and Depressive Symptoms in Young Adults *M Cognitive Therapy and Research*, 26, 405-416.
- Jones, C., Harris, G., & Leung, N. (2005), Parental Rearing Behaviors and Rating Disorder: The Moderating Role of Core Belief, *Eating Behavior*, 6, 355-364.
- Kazemi, R., Zahiri Zadeh, M., and Dideh Roshani, S. (2013), Examine the relationship between early maladaptive schemas and parenting styles of mothers with children behavior disorder symptoms. Sixth International Congress of Child and Adolescent Psychiatry. Tabriz University of Medical Sciences. (Persian).

- Khalatbary, J. (2005), Evaluate the effectiveness of cognitive-behavioral, cognitive, pharmaceutical and consolidated therapies on the Symptoms of state and trait anxiety. *Journal of Education*, 2 (2): 21-58. (Persian).
- Lumley, M.N. Harkness, K.L. (2007), Specificity in the Relations among Childhood Adversity, Early Maladaptive Schema and Symptom Profile in Adolescent Depression. *Cognitive Therapy and Research*, 31:639–657. DOI 10.1007/s10608-006-9100-3
- Mansouri, S, Pourmohamadrezatajrishi, M, Taheri, M., et al.(2011), The relationship between parenting styles, self-concept and school anxiety among male students aged 12 to 18 with mild mental retardation in Kermanshah.*Journal of Rehabilitation*. 12(4): 56-48. (Persian).
- Mehrabi Zadeh Honarmand, M., Najarian, B., Abolqasemi, A. et al. (2000), The study of Epidemiology Of test anxiety on relationship between self-efficacy and its position with regard to intelligence. *Journal of Education and Psychology*, University of martyr Chamran, 7 (1 and 2), 55-72.(Persian).
- Nazari, F., kakavand, A., Mashhadi Farahani, M.(2015), The relationship between early maladaptive schemas and mothers' parenting styles and children's external disorders. *Applied Psychology*, 9 (2), 115-135.(Persian).
- Orue, I., Calvete, E., & Padilla, P. (2014), Brooding rumination as a mediator in the relation between early maladaptive schemas and symptoms of depression and social anxiety in adolescents.*Journal of adolescence*, 37(8), 1281-1291.
- Roberton, T., Daffern, M., & Bucks, R. S. (2012), Emotion regulation and aggression. *Aggression and Violent Behavior*, 17, 72–82. doi:10.1016/j.avb.2011.09.006

- Sheffield, A., Waller, G., Emanuelli, F., Murray, J., & Meyer, C. (2005), Link between Parenting and Corebelief-preliminary Psychometric Validation of the Young Parenting Inventory, *Cognitive Therapy and Tesearch*, 29(6), 787-802.
- Shives L, Isaacs A, (2007), *Psychiatric mental health nursing*. 10th edition. North American: Lippincott Williams & Wilkins.
- Szczygie, D., Buczny, J., & Bazinska, R. (2012). Emotion regulation and emotional information processing: The moderating effect of emotional awareness. *Personality and Individual Differences*, 52, 433-437.
- Wright TA, Cropanzano R.(2000), Psychological well-being and job satisfaction as predictors of job performance. *Journal of Occupational Health Psychology*.5 (1):84-94.
- Young, J.E.(1999), *Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach*. Sarasota, Florida: Professional Resource Press.
- Young, J., Weishaar, M. E., Klosko, J. S.(2007), *Schema Therapy*. Translation: Hasan Hamidpour and Zahra Andouz. Arjmand Publications, Tehran (the original language of publication,(2003). (Persian).
- Youssefi, N, Etemadi, O; Bahrami, F, et al.(2008), Psychometric Properties of the early maladaptive Schema Questionnaire. PhD thesis of family counseling. Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Isfahan. (Persian).